

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 1.

Fylke: S. O. F.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad:

Emne: *Arde og Plog*

Bygdelag:

Oppskr. av:

Jørgen E. Kvalandstad Gard:

(adresse):

Fukke i Sunnfj.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Arde og Plog

1. Arde og Plog har vært brukt i bygda
2. Nei, Den blei brukt til å arde åkeren med før såingen. Blei ikke kjørt på Myr og kuers skjætes bare en nei, men som oftest hadde vært brukt 2 sådane arder laget slik at de kunde kjøres var sin nei, og så snåkle der var en styping (gjøt) eller kauske en eldre som brakte var av disse arder over til den andre enden av åkeren igjen. Her for de kunde ikke brukes mer end en nei var Hornet blei nedmildet med rive.
3. Den slatts arder var ikke brukt til å slå opp rader at sette poteter i. I det tiden spaded man girer med spade at sette potetene i ga feltet i bygda sjilled mellom arde og dyppplog. Arde velter milden bare til en side dyppplog derimot til begge sider.
4. Hvordan arden så ut i på i det store og hele var det jo den samme arde men skytt og måten skjætene var gesket på var det mere forskjellige. Her var det et drøkke eller ei (sprind) som brusten

- gjet og danne var gjesket til arden aed
en bidje laget av en bjørkerenning som
blei arid smur i så den kunde let høyes
5. Skjakterne var mye dat samme som
no ant end at tversmittet som bot
skjakterne samer. battenfor besken
var laget av bekrat som gjet på en tre,
nab istedenfor at vi nu brukker et jernstak
 6. Skrotlene til ard og plog hadde et felles navn
av are drakke og plog drakke
 7. ga dat var brukst forskjellige typer ardsjor
vangse som vi kalle dat
kan ikke huske at eg var sit arder med
noen sertilg breddeparsjel
 8. ga arden hadde kellepjal for at bringe
skarre gurer og gjore bedre arbeide
 9. har ikke hørt at ordet ard har vært brukst
om noen karutyper
 10. Dybdegangen kunde ikke reguleres
 11. Disse ardtypen er forlengst iutgæt
Her blei dei kalt ar derfor var dat
som regel sagt om den som skulde
bringe arden tilbake på den enden av
åkeren som man kjørte utfra at han
skulde dra aren og for at en ikke
skulde kjøre somt tilbake måtte en
dra so arder. Hadde ingen risikal (kniv)
Kellepjälen var ikke skilbar den var
av tre
 12. Disse arder var laget på gårdene. En var
necessyrtig man kunde lage disse arder da
de var laget av tre, med inntagelse av
et jern som var kalt vangse som
skulde sage tyngste stölet med i munden
under opfiringen av åkeren

13. Når bruktes bare moderne fabriksmidde pløger
 om tiden når folk gikk over fra gammelgjorte
 tapper og til de moderne vil vel dreie sig
 om noe slikt som 60 år opp og ned med
 dat. eller litt senere, for etter den arden
 fikk folk heromkring en jernslaget plog
 av en bygdesmed Disse plogene künde
 en slå om veltjøla når en var kom til
 enden av åkeren og stüldt sin kilbakke Pærmed
 künde en pløge hegge veier med samme plog
 Her gaust også de som fikk sig pløger i den
 bygdes fra For fikk en av disse plogene i den bygdes
 fra, kan no ikke med bestemthet si om var fra
 men har eg ikke meget feit så var dat fra
 fikk i Togn plogen finst på garen enda
 men har ikke vært brukt på de 35-40 år
 for der er et aber med alle disse plogene som
 man staller for vendeploger, sådane som
 som en kan slå veltjøla om så en kan
 pløge hegge veier at de gjør alrig så godt
 arbeide som en som en bare kan pløge en
 vei med for dat seier sig selv at skal
 veltjøla passe slikt at ho velter mülden
 godt på en kant så passer dat ikke på
 den andre når en slår den om

Vad for betalte for den plogen kan eg
 ikke med bestemthet si men noe med
 kr 30. tror eg dat var Og dat var en av dei
 beste heromkring da.

14. Blant dei eldre plogtyper eller arder
 står sig 8 dei erittige herig i bygde no
 veltjøla var flat sat lit på stria
 den var sult av tre Tälän, äärskida
 var helt av tre künst vangsens var
 järnbeslät grunste spissen

- 4
15. Plogkaren hadde aldrig med noe såsom
 åks eller spade som eg har s. it. dat blei
 særlig kunnens sakt som skulde bringe
 plojen eller arden tilbake på den andre
 enden av åkeren som hadde indtress av
 at arden var rein og let Tom sagt går
 so kunde en ikke pløye mere end en vei
 med disse plojer derfor måtte dei dra
 so s. et og en kil at bringe var av diss
 over ijen kil den ende av åkeren var pro dei
 skulde skjæres
16. Dat var lit forskjelligt med vad side dei
 blei skjært tilbake Skulde den skjæres
 på den siden som vellejåla var jukt
 den synge og rev mere miuld med, men
 mange skjærte den på modsat side, men
 da måtte en feste på åsen en klasse som
 halt den fri fra åkeren i den drog den
 sig ful av mald
17. Tom før nemt blei der slåt en klasse på
 åsen for at løfte plojen fra jara
18. Her spørst dat om dat var vandligt at
 en hadde både en høyre og en venstre plog
 og varpar Jo for at en ikke skulde
 skjære samt tilbake måtte en dra so
 da de ikke var slitt at en kunde slå dei
 om når en da hadde so en høyre og
 en venstre fild en pløye til heggatrander
 men så måtte en til jenkeld båen som
 bringte disse plojene over ijen efter
 tær, men idet tid hadde dei so glukt
 i gult at dat nåied ikke om dei hadde
 en skyring eller også i under siden at
 større efter som arden var tung til
 fremhald senere

Kortbetællelse fra forrige oppskrift

5

19. Hvor dypt en pløide med disse gamle treploget eller (ård) var mye efter som vedkommende pløyer gressed den med, noe med en 5-6 tommer ja ofte adskilligt mindre. Var intet regulerende skille for dybdegang, ganske ingen skilbar slepsto eller hjul foran.
20. Nei det var ikke alltid der var risikil på disse ploget, endel var helt uten risikil.
21. Har ikke sit brukte ploget som bare bestod av en risikil feskil til et plogetjelett til å ha det lodrette snit i jærn gær en pløide.
22. Nei her var ikke brukte naensombelst indretning til at kjøre ploget på snår en reste ut på åkeren til pløyings.
23. Ploget som de nemner om som har hat endel utbredelse og kjent under navn av Tälkenstenploget. Er ikke kjent her heller ikke av Gardsbergsploget. Tälpejöla var av tre med et jærnhestog gremsne i spissen, dette jærnet kalles ikke bedre jeg har sansse gar (Vangse). Navnet på disse treploget som bruktes i den tid jeg var en guttepløyt for en sirtu 60 år siden var år derfor var det alltid sagt om den til den som skulde bringe åren tilbake fra den ende av åkeren som pløyeren hadde pløyd at åren små de dra over til den andre ende i jærn. For som tidligere nevnt så hadde dei fleste 2. arder en til og pløye var sin vei derfor måtte begge disse ploget eller (arder) bringes tilbake til alltid samme ende

end

13904

av åkeren der utgangsstedet var så den som
skulde bringe disse arder fra den ene ende av
åkeren til den andre, hadde alltid en ard at dra
over åkeren så det var jüst ingen lett job
han hadde som skulde tilføre dette med
att dra aren som man så

Her var mange forskjellige plogtyper
brükt fremmianem siden også efter att
den omströbne ard gikk til av bruk i
bygda, men da blei datt mere nytta
jarn til disse plogene, på disse var
datt heller ikke nytta navnet ard men
alltid plog. Disse plogene gikk og efter
vart forskjellige arbeideringer også derved
at man kunde plöye begge veier som
man sier og derved slapp man ha
mere end en plog og derved ünjikt en
også at ha noen til at bringe plogen
fra den ene ende av åkeren til den andre
Disse sistnemte plogene var også for-
arbeidet slik at man kunde slå om del
sejlä, eller den del av plogen som velled
jorden over til siden slik at når man
hadde plöyd ut en fure og skulde vende
om igjen så var det bare og slå om den
del som skulde velled jorden og så plöye
tilbake igjen. Men disse plogene var
heller ikke så tilfredsstillendes som man
önsked dem selv om man kunde plöye
begge veier, vilket er så lett forklarlig
derved at skulde velledvirket være slik
forarbeidet at det velled jorden godt
på en side så når en skulde slå den
om så blei den selvsagt mindre lerd
Dette gjorde sig til at der blei enda en

ny plogtype den som man på de fleste
brukt nu nyttet selv om det er bare
til en kant en kan pløge med dem
Det er ved Hærnefjelds Linné med litt større
og mindre sjerbredde efter plogens størrelse
Med hensyn til bygdenes bruk av navnet
på plogene så er det litt efter hvert hvilket
navnet plog som nu nyttes, det ord-
navnet var særlig dei eldre som nyttes
lengere end orden var til bruk.

Med hensyn til navnet på plogisen
så var det særlig dei eldre som oppbe-
varte det gamle navnet ardåsen
isædenfor plogåsen efter at dei nyere
ploger kom i bruk.

Om i uttalelsen av ordet ar, ard nyttes
begge deler. Ordet ard må vel sies
og være hantsjøn i bygdemålet.

Godt blei noe lunge før de fikk
dinne stedskrivelsen om ard og plog
Havlandsdal den 6. juli
1958

Jörgen E. Havlandsdal
Bokst. i Tj